

EDUBA projecten 1996-2000

TOEGANG TOT WETENSCHAPPELIJKE INFORMATIE
IN DE DIGITALE BIBLIOTHEEK

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

EDUBA projecten

1996-2000

TOEGANG TOT WETENSCHAPPELIJKE INFORMATIE
IN DE DIGITALE BIBLIOTHEEK

Colofon

Uitgave

Universiteitsbibliotheek

Singel 425

1012 WP Amsterdam

Postadres:

Postbus 19185

1000 GD Amsterdam

telefoon secretariaat: 020 - 525 2310

fax: 020 - 525 2311

URL: <http://www.uba.uva.nl>

Tekst

Kurt De Belder

Boy de Haas

Foto's

Monique Kooijmans

Vormgeving

Crasborn Grafisch Ontwerpers bno,

Valkenburg a/d Geul

Druk

Tonnaer b.v., Kelpen

Amsterdam, oktober 2000

Inhoudsopgave

SAMENVATTING	7
Toegang	8
Content	9
Ontsluiting	10
Instructie, bijscholing en professionalisering	11
EDUBA PROJECTEN 1996-2000:	13
TOEGANG TOT WETENSCHAPPELIJKE INFORMATIE IN DE DIGITALE BIBLIOTHEEK	
Inleiding	13
<i>Het begin</i>	13
<i>Doel van de innovatieve projecten</i>	14
<i>Thematische ordening innovatieve projecten</i>	14
Toegang	15
Content	20
<i>Collecties UvA</i>	20
<i>Studiemateriaal studenten UvA</i>	21
<i>Publicaties medewerkers UvA</i>	22
<i>UvA als uitgever elektronische tijdschriften</i>	23
<i>Digitaal beeldmateriaal</i>	24
Ontsluiting	25
Educatie	27
Conclusie	28
Overzicht projecten	29

Samenvatting

In 1995 verscheen het rapport De grensverleggende bibliotheek. De innovatie van de Nederlandse wetenschappelijk informatie-voorziening. Een verkenning tot het jaar 2000, opgesteld in opdracht van UKB en CVDUR. Naar aanleiding daarvan publiceerden de Universiteitsbibliotheek en het Informatiseringscentrum de Amsterdamse tegenhanger daarvan, Goede Raad Is Duur, dat een blauwdruk moest zijn voor de ontwikkeling van de elektronische dienstverlening door de bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam.

Dit rapport leidde tot toekenning van een werkbudget voor EDUBA (Elektronische Diensten UniversiteitsBibliotheek Amsterdam), op basis waarvan sinds begin 1996 een groot aantal projecten is uitgevoerd waarover in onderhavig verslag wordt gerapporteerd. Een deel van deze projecten werd medegefinancierd uit externe geldbronnen, in het bijzonder iWI (innovatie van Wetenschappelijke Informatie). Sommige van deze projecten hadden een 'stand alone' karakter en waren er vooral op gericht een innovatief product tot stand te brengen en al doende ervaring op te doen met nieuwe technologieën. Andere richtten zich veeleer op het ontwikkelen van nieuwe diensten of het moderniseren van bestaande diensten. Deze laatste projecten grepen dikwijls diep in op het functioneren van de UBA¹ en brachten wezenlijke veranderingen teweeg in de bibliotheekorganisatie en in de relaties tussen de bibliotheek en haar gebruikers. Heel belangrijk was en is dat de projecten in veel gevallen een 'universiteitsbreed' karakter hadden en alle bibliotheken van de UvA bestreken. Een niet onbelangrijk neveneffect van het programma is dan ook geweest dat de samenwerking en de samenhang binnen de bibliotheekvoorziening van de UvA in de afgelopen jaren zeer aanzienlijk versterkt is.

¹ Onder de UBA wordt hier verstaan de Universiteitsbibliotheek aan het Singel en de acht faculteitsbibliotheken.

De projecten die in de afgelopen vijf jaar (2000 meegerekend) zijn, en deels nog worden uitgevoerd, kunnen thematisch gegroepeerd worden in vier categorieën, die tegelijk zo ongeveer de hoofdmotieven vertegenwoordigen van de betekenis van een bibliotheek voor de primaire processen van Onderwijs en Onderzoek:

- toegang tot informatie en diensten
- productie van digitale inhoud ('content')
- ontsluiting van digitale bronnen
- instructie, bijscholing en professionalisering

Toegang

Voor de verbetering van de toegankelijkheid van de bibliotheek werd *UBAweb* opgezet, waarlangs de UBA rechtstreeks of via UvA-inbel nu in virtuele vorm 7 x 24 uur per week bereikbaar is. UBAweb geeft toegang tot de geautomatiseerde catalogus van de UvA, maar maakt daarnaast ook een groot aantal primaire en secundaire informatiebronnen en een steeds groter en geavanceerder pakket van diensten beschikbaar. In UBAweb is de *Digitale Bibliotheek* van de UBA opgehangen, die onder meer geïntegreerd (dat wil zeggen via één webinterface) toegang geeft tot een 60-tal databases op cd-rom van diverse informatieleveranciers en daarnaast tot zo'n 140 databases op afstand en ongeveer 2200 elektronische tijdschriften. Medewerkers en studenten van de UvA hebben thans op hun desktop (op de UvA of thuis) online de beschikking over een groot aanbod van bibliografische bestanden, elektronische tijdschriften en full-text corpora. Dit aanbod is bovendien sterk groeiend: de verwachting is dat binnenkort het grootste deel van de wetenschappelijke tijdschriften (ook, of uitsluitend) digitaal beschikbaar zal zijn, en dat in de digitale bibliotheek van de UvA veel meer tijdschriften zullen worden aangeboden dan thans in gedrukte vorm.

Toegang tot digitale informatie is afhankelijk van de beschikbaarheid van adequate ICT-voorzieningen. Daarom heeft de UB (naast de voorzieningen die zij ten behoeve van haar medewerkers in stand houdt) in de voormalige Catalogushal aan het Singel een *multifunctioneel Informatiecentrum* ingericht waarin zo'n 50 volledig uitgeruste werkplekken de gebruikers toegang bieden tot alle informatiefaciliteiten van de UB. Het Informatiecentrum dient tevens als instructieruimte voor studenten en medewerkers. Het Informatiecentrum heeft een elektronisch back-office in de vorm van de *Elektronische Informatiebalie* waarbij de gebruiker langs elektronische weg vragen kan stellen die vervolgens met behulp van in de hele UBA aanwezige expertise beantwoord worden.

Ook onder het hoofdstuk 'toegang', en in rechtstreekse samenhang met het voorafgaande, viel het project *Licentiebeleid elektronische bestanden*. De bedoeling daarvan was de licenties op basis waarvan gebruik gemaakt kan worden van elektronische bestanden, meer in overeenstemming te brengen met de belangen van de universiteit. Een eenvoudig voorbeeld daarvan is dat een bestand bij voorkeur overal in de UvA ('campuswide') en ook via UvA-inbel beschikbaar is - pas dan wordt ten volle geprofiteerd van de digitale beschikbaarheid van zo'n bestand. De UBA heeft in aansluiting op internationale ontwikkelingen een beleid ontwikkeld dat tot aanzienlijke verbeteringen van de gebruiksvoorwaarden heeft geleid.

Een andere belangrijke ontwikkeling werd vorm gegeven in het project *Elektronische Documentlevering* dat ervoor heeft gezorgd dat nu vanaf diverse plaatsen binnen de UvA aangevraagde documenten in digitale vorm, namelijk als attachment bij een e-mail, naar de aanvrager kunnen worden gestuurd. Deze service staat uiteraard ook belangstellenden van buiten de UvA ter beschikking.

Content

De UBA heeft niet alleen digitale informatie aangekocht, maar stelt zich ook ten doel die zelf te produceren. De computer is immers een ideaal medium om de rijke collecties van de Universiteit van Amsterdam voor het publiek open te stellen. Niet alleen is de toegankelijkheid van een digitaal bestand veel royaler dan die van een schriftelijke bron, een digitaal bestand slijt ook niet door veelvuldig gebruik. Technisch gezien is het produceren van digitale informatie echter niet zo eenvoudig.

In een aantal projecten heeft de bibliotheek geprobeerd deze techniek onder de knie te krijgen en erachter te komen wat de beste technologische keuzes zijn voor het zelf produceren van digitale content. Bovendien moesten organisatorische problemen verkend en opgelost worden. Concrete producten uit deze projecten zijn:

- een digitale versie van alle publicaties van de 17e eeuwse Amsterdamse, joodse drukker *Menasseh Ben Israel*. In dit bestand zijn voor het eerst alle publicaties van deze drukker, die zich in verschillende bibliotheken bevinden, bijeen gebracht;
- de *bèta preprint server*, ter ondersteuning van het publicatieproces van vier onderzoeksinstituten in het Kenniscentrum Amsterdam;
- een digitale versie van het tijdschrift *Contributions to Zoology* dat al sinds 1848 in Amsterdam wordt uitgegeven;
- een *digitale studentenboekerij* voor drie faculteiten;
- een *beelddatabank* van de collectie portretten van het Universiteitsmuseum.

Door middel van deze projecten is een schat aan ervaring opgedaan en zijn nieuwe en zich ontwikkelende technologieën getest. Op basis daarvan kunnen in de komende jaren nieuwe digitale publicaties en/of publicatiekanalen worden gecreëerd ten behoeve of ter ondersteuning van onderwijs en onderzoek aan de UvA.

Ontsluiting

Een belangrijke toegevoegde waarde van de bibliotheek is dat zij informatie ontsluit, of met andere woorden dat zij haar gebruikers helpt bij het vinden van wat zij zoeken. Een middel daartoe is de catalogus, die een beschrijving geeft van het in de bibliotheek aanwezige materiaal. In een geautomatiseerde catalogus kan op tal van manieren gezocht worden. In de digitale wereld is meer dan ooit behoefte aan dit soort diensten. Veel digitale informatie is immers ternauwernood ontsloten.

Samen met andere wetenschappelijke bibliotheken in Nederland (en in het buitenland) werkt de UBA aan *DutchESS* (Dutch Electronic Subject Service), waarin internetbronnen die voor onderwijs en onderzoek interessant zijn, op onderwerp bijeen worden gebracht - de traditionele boekenkast krijgt zo als het ware een elektronisch verlengstuk. Ook andere webdocumenten moeten via de catalogus vindbaar zijn voor de gebruiker. Voor elektronische documenten is daarvoor een standaardset van zogenaamde metadata beschikbaar, Dublin Core. Via het project *Gebruik Metadata in de catalogusorganisatie van de UB* is het gebruik van Dublin Core geïntroduceerd.

Maar ook de digitale bronnen zelf kunnen, juist doordat zij digitaal zijn, veel dieper ontsloten worden dan gedrukte bronnen: als een hoeveelheid tekst (neem bijvoorbeeld het volledige werk van Voltaire) eenmaal digitaal beschikbaar is, kan die in principe op allerlei mogelijke manieren worden doorzocht, bijvoorbeeld op het voorkomen van een specifiek woord of woordcombinatie. De bron moet daarvoor wel op een speciale manier geëncodeerd zijn, en de zoeker moet over de juiste zoekmachine beschikken. De standaard daarvoor is inmiddels SGML/XML (Standard Generalized Markup Language/Extensible Markup Language), die hoe langer hoe meer door leveranciers van digitale informatie wordt gehanteerd. Daarom is door de UB op projectbasis gezocht naar de beste *SGML/XML zoekmachine* met bijbehorende 'authoring software'. De aangekochte zoekmachine is intussen volledig operationeel.

Instructie, bijscholing en professionalisering

Voor het werken in de bibliotheek waarin naast traditionele bronnen ook steeds meer digitale bronnen (en diensten) worden aangeboden is een aantal instructieprogramma's ontwikkeld: *Elektronische Informatie in Onderwijs en Onderzoek (EIOO)* en *De Lerende Bibliotheek*. Ook aan de 'eindgebruikers' is gedacht: er is een *draaiboek voor het implementeren van nieuwe diensten en producten* gemaakt.

Ter professionalisering van bibliotheekmedewerkers is voorts een *lezingencyclus* georganiseerd over nieuwe technologische ontwikkelingen en hun toepassingen.

Tenslotte biedt het EDUBA-budget financiële ruimte om bibliotheekmedewerkers deel te laten nemen aan cursussen, summer schools, workshops en conferenties op het gebied van innovatie van de informatievoorziening.

Op alle hierboven genoemde terreinen gaan de ontwikkelingen uiteraard gewoon door. EDUBA heeft de bibliotheek geholpen belangrijke, en zelfs essentiële kennis en ervaring te verwerven en zichzelf te handhaven als een toonaangevende bibliotheek, ook in het digitale tijdperk. De bibliotheek kan steeds meer, en wil ook steeds meer - haar gebruikers verwachten ook steeds meer van haar. Van groot belang is niet alleen dat de weg van vernieuwing en innovatie verder wordt vervolgd, maar ook dat de bibliotheek nog meer dan zij al gewend is zich ten dienste zal stellen van onderwijs en onderzoek aan de UvA. De verworvenheden van het recente verleden en datgene wat ons nog te wachten staat, bieden daarvoor uitstekende aanknopingspunten.

EDUBA projecten 1996-2000: toegang tot wetenschappelijke informatie in de digitale bibliotheek

De opkomst van de digitale informatiedragers en nauw verwante ontwikkelingen op het gebied van de telecommunicatie hebben de traditionele bibliotheek in een kritieke veranderingsfase gebracht. De mogelijkheden die de Informatie- en Communicatietechnologie te bieden heeft, zijn voor veel bibliotheektoepassingen ongekend veelbelovend. Innovatie van de wetenschappelijke informatievoorziening is daardoor een belangrijk nieuwe en uitdagende taak geworden.

Om studenten en medewerkers bij hun onderwijs en onderzoek optimaal ter zijde te kunnen staan, is begonnen met de inrichting van de digitale bibliotheek, waarbij gebruik gemaakt wordt van die informatietechnologie.

De onafhankelijkheid van tijd en plaats bij het gebruik van wetenschappelijke informatie is een grote stap vooruit in vergelijking met de fysieke beperkingen die de gedrukte bibliotheekcollecties aan de gebruiker oplegden. Maar dat is slechts één aspect.

Daarnaast is er sprake van andere vormen van toegevoegde waarde. Digitale informatie is vele malen beter doorzoekbaar dan analoge informatie vanwege de verfijnde ontsluiting.

De content of inhoud van de digitale informatie zelf heeft verder als groot voordeel dat het gemakkelijk verwerkt kan worden omdat het machineleesbaar en manipuleerbaar is, zodat teksten en hun verwijzingen voor hergebruik beschikbaar zijn en als bouwstenen opnieuw gebruikt kunnen worden.

Digitale informatie en diensten aanbieden gaat echter niet vanzelf. Er was en is een groot aantal innovatieve projecten nodig om ervoor te zorgen dat alle studenten en medewerkers van de UvA van bovengenoemde mogelijkheden met hun meerwaarde gebruik kunnen maken.

Het begin

In juli 1995 werd het rapport *Goede Raad Is Duur* gepubliceerd en als blauwdruk aan het College van Bestuur aangeboden. Het was meer dan een projectplan alleen. De voorgenomen projecten berustten op een visie op toekomstige ontwikkelingen in de elektronische dienstverlening. Naar aanleiding van dit rapport kon vanaf 1 januari 1996 een daadwerkelijk begin worden gemaakt met het opbouwen van expertise en het realiseren van de eerste concrete elektronische diensten.

De financiering werd geregeld door middel van een werkbudget voor de zogenaamde EDUBA-projecten (Elektronische Diensten UniversiteitsBibliotheek Amsterdam). Daarnaast zorgden instellingen als iWI (Innovatie van Wetenschappelijke Informatie) en de Europese Commissie (DG XIII/E-4 Telematics for libraries) voor extra financiering van een aantal projecten.

Doel van de innovatieve projecten

De inrichting van de digitale bibliotheek had onder meer als doel:

- wetenschappelijke informatie en digitale bibliotheekdiensten via de desktop van de eindgebruiker beschikbaar te stellen;
- digitale informatiebronnen op dusdanige wijze toegankelijk te maken dat de elektronische meerwaarde ten volle benut kan worden;
- het integreren van primaire en secundaire digitale informatie via linking technologie;
- gereedschap aan te reiken dat onderzoeks- en onderwijsactiviteiten vergemakkelijkt;
- papieren collecties digitaal beschikbaar te stellen.

Thematische ordening innovatieve projecten

In grote lijnen kunnen de eerste innovatieve projecten thematisch gerangschikt worden in vier groepen, die overeenkomen met wat primair van belang is voor de uitoefening en ondersteuning van het huidige onderwijs en onderzoek:

- toegang tot informatie en diensten
- content projecten
- ontsluiting van digitale informatiebronnen
- educatieve projecten

Toegang

¹ <http://www.uba.uva.nl/>

Via de website van de Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam¹ kunnen de student en de medewerker vanaf iedere werkplek binnen de universiteit en daarbuiten via UvA-inbel de digitale bibliotheek bereiken. Het project *UBAweb* is afgesloten, maar nieuwe ontwikkelingen eisen dat de site constant geactualiseerd wordt. Inmiddels kent het huidige UBAweb een derde versie. Deze voortdurende aandacht is niet zonder resultaat gebleven: de website werd als één van de beste van alle UB's gekarakteriseerd, waarbij met name de navigatiemogelijkheden en lay-out werden belicht; zie *Informatie Professional* (vol. 3 [1999], afl. 5, pag. 17-21).

² <http://opc.uva.nl/>

UBAweb verleent toegang tot een rijk scala aan informatie. Allereerst is daar de catalogus (OPC) die via een webinterface² nieuwe mogelijkheden biedt, doordat de gegevens van de gevonden publicaties niet langer statisch zijn: via hyperlinks kunnen auteursnamen of titel- en trefwoorden met een klik op de muis gevolgd worden zonder dat elementen uit gevonden referenties als zoektermen opnieuw hoeven te worden ingetikt. Ook kan rechtstreeks toegang verkregen worden tot elektronische bestanden en tijdschriften door het aanklikken van de URL.

In een bibliotheekomgeving is de OPC een eerste portaal naar informatie en als zodanig onderwerp van voortdurende aandacht. Voor de korte termijn staan twee innovatieve ontwikkelingen op het programma. Met het project OPC4 wordt een belangrijke nieuwe functionaliteit verkregen door de installatie van een nieuwe zoekserver. Hiermee kan zowel menu- als commandogestuurd in de catalogus gezocht worden. Bij het tonen van de resultaten zorgt 'relevance ranking' ervoor dat de meest relevante publicaties boven aan de lijst verschijnen. Verder is nieuw dat OPC4 kan omgaan met praktisch een oneindig aantal sets. Het project Conversie ISIS bestanden naar OPC stelsels in LBS verbetert de beschikbaarheid van records uit de Bijzondere Collecties.

³ <http://www.uba.uva.nl/digitalebib/compleet.html>

Buiten de (web)toegang tot de catalogus van de UvA en andere catalogi is ook toegang geregeld tot een groot aantal databases via het project cd-rom's in het UvA-netwerk³. Op de ERL-server zijn thans ruim 20 databases via het UvAweb raadpleegbaar via dezelfde webinterface. 'Thin client technologie' zorgt op de Citrix server voor een UvA-brede raadpleging van nog eens ruim 40 databases van andere informatieleveranciers, die elk hun eigen interface ontwikkeld hebben.

Met de uitbreiding van het aanbod aan elektronische bestanden op hostservers via het *world wide web* zijn zo'n 140 databases op afstand te raadplegen. Verder is toegang geregeld tot de elektronische edities van ongeveer 2200 tijdschriften. Zo heeft de UvA-gebruiker op zijn desktop inmiddels de beschikking over een zeer groot aanbod van online bibliografische bestanden, elektronische tijdschriften en digitale full-text corpora.

Er wordt niet alleen meer en meer geïnvesteerd in nieuwe bestanden, het is ook zaak om de technische infrastructuur en mogelijkheden mee te laten groeien. Daartoe zijn projecten opgestart die de uitbreiding in functionaliteit van de elektronische beschikbaarstelling en dienstverlening tot doel hebben.

Voor de bestanden op de ERL-server betekent dit dat onder meer de implementatie van een attendingsdienst mogelijk is geworden: het project *Uitbreiding functionaliteit ERL bestanden* voorziet in een verbetering van de bestaande functionaliteit door toevoeging van vier nieuwe mogelijkheden:

- Automatische attendering op nieuwe publicaties aan de hand van een opgeslagen zoekprofiel dat op daartoe aangewezen bestanden periodiek wordt uitgevoerd en naar de mailbox van de abonnee gestuurd.
- Integratie van informatie door de ERL bestanden te koppelen aan full text artikelen zodat direct de elektronische artikelen kunnen worden gedownload of uitgeprint.

- Koppeling van holdinginformatie van de OPC aan de ERL bestanden, zodat de publicaties via de holding direct opgevraagd kunnen worden.
- Z39.50 toegang tot de ERL bestanden.

Dit laatste is van belang omdat het Z39.50 protocol het mogelijk maakt om verschillende bestanden met dezelfde interface te benaderen. De vertrouwde interface van de OPC kan dan bijvoorbeeld ook gebruikt worden voor het doorzoeken van de bestanden op de ERL-server in plaats van de door de leverancier geproduceerde interface. De klant kan dan ook een eigen zoekinterface gebruiken voor het doorzoeken van elk ander bestand dat Z39.50 functionaliteit ondersteunt.

Voor de Citrix server betekent uitbreiding van functionaliteit dat het project *Overgang winframe naar metaframe* gaat onderzoeken of een upgrading en opschaling van de raadpleging van de cd-rom's die onder Citrix Winframe draaien, een betere functionaliteit geboden wordt onder Metaframe.

Maar het technisch uitbreiden van mogelijkheden tot de raadpleging van digitale informatie dient niet alleen aan de serverkant plaats te vinden: het aanbieden van meer digitale informatie, ook multimediaal, stelt ook steeds zwaardere eisen aan de apparatuur aan de gebruikerskant. Niet alle studenten zijn in het bezit van werkstations die gebruik kunnen maken van een snelle internetverbinding voor raadpleging op afstand van multimediaal studiemateriaal. Om ook deze groep gebruikers optimaal gebruik te kunnen laten maken van de digitale bibliotheek, heeft het project *Upgrading publieksfaciliteiten*¹ in de UB een multifunctioneel informatiecentrum met cursuszaal opgeleverd, waar vijftig multifunctionele werkstations staan opgesteld met vergelijkbare configuratie als die van de studiecentra op het Roeterseiland, het Binnengasthuisterrein en het P.C. Hoofthuis. Tevens is voorzien in een centrale printvoorziening. Bij de medewerkers van de informatiebalie kunnen bezoekers terecht met vragen van algemene, bibliografische en technische aard.

¹ <http://www.uba.uva.nl/bibliotheken/infocentrum.html>

De mogelijkheid van raadpleging door studenten en medewerkers thuis heeft ook geleid tot de behoefte online gebruikersondersteuning te krijgen. Het project *Elektronische informatiebalie*² heeft als resultaat gehad dat er twee nieuwe diensten zijn geïnstalleerd: een elektronische informatiebalie, waar de UvAwebsurfer via vraagbaak en webformulier vragen kan stellen over alles wat met (literatuur)onderzoek, de bibliotheek en het verzamelen van informatie te maken heeft, en een IT-service-desk, waar vragen van personeel over het bibliotheekstelsel (LBS) en andere ICT-zaken behandeld worden.

² <http://www.uba.uva.nl/infobalie/>

De elektronische informatiebalie en IT-servicedesk zorgen niet alleen voor snelle beantwoording en het totale beheer van alle vragen: het systeem inventariseert tevens de kennis van bibliotheekmedewerkers, waardoor een betere afstemming tussen eerste- en tweedelijns ondersteuning van vragen is bereikt die de samenwerking met de faculteitsmedewerkers sterk heeft bevorderd. De software die beide diensten gebruiken, zorgt ook voor de nodige management-informatie.

In het kader van elektronische gebruikersondersteuning is het project *Webcursus Literatuur-onderzoek*³ opgezet, omdat gebruikers van de digitale bibliotheek behoefte hebben aan een webmodule over de nieuwe mogelijkheden van literatuuronderzoek. In dit project wordt een basisstramien voor

³ <http://www.uba.uva.nl/diensten/cursussen/informatiezoeken/>

een interactieve webcursus literatuuronderzoek ontwikkeld. Dit basisstramien kan dan verder worden uitgebouwd en ingevuld (met onder meer voorbeelden, oefeningen, et cetera) gericht naar een specifiek wetenschapsgebied, zodat op afstand en interactief een handreiking gegeven kan worden.

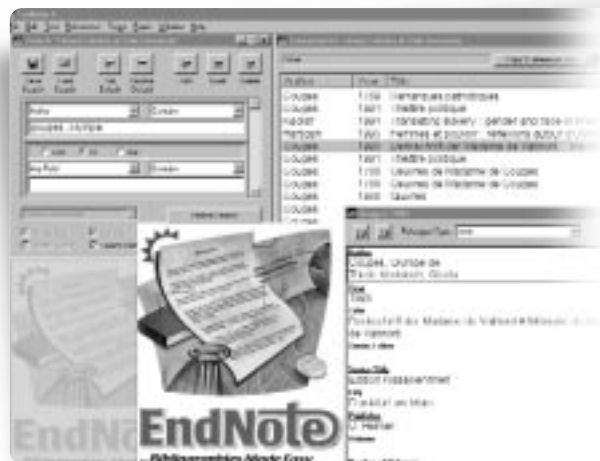
Met de technische mogelijkheden, de voortdurende uitbreiding van het aanbod aan elektronische bestanden en de daarbij behorende gebruikersondersteuning heeft de UvA-gebruikersgroep toegang tot zeer veel informatie. Maar die toegang komt er niet vanzelf: vaak is deze voor de bibliotheek verkregen na moeizame onderhandeling over de licentievoorwaarden met de uitgever. De problematiek schuilt vooral in het feit dat uitgever en bibliotheek verschillende belangen hebben. De bibliotheek wil van oudsher eenmaal verworven informatie blijvend beschikbaar stellen, terwijl de uitgever in het geval van elektronische bestanden vrijwel altijd alleen toegang geregeld wil zien in termen van huur, en niet van eigendom. Ook campusbrede toegang is doorgaans een moeilijk punt. De uitgever tendeeft meer beperkingen op te leggen en licentiebepalingen zijn vaak voor de bibliotheek al te stringent gesteld. Om goed geïnformeerd en succesvol de licentiestrijd met de provider van digitale informatie aan te kunnen gaan heeft het project *Licentiebeleid elektronische bestanden*¹ infrastructuurle middelen aangereikt en procedures vastgelegd voor het verwerven van elektronische bestanden tot en met het onderhandelen over licenties. Daarbij staat een inventarisatie van UvA belangen als een 'checklist licentieovereenkomst' en een overzicht van de belangrijkste aandachtspunten ten dienste van de onderhandelaars.

¹ <http://www.uba.uva.nl/uva/eb-overleg/licentiebeleid.rtf>

De aldus geboden bestanden, apparatuur en gebruikersondersteuning leiden tot het vinden van publicaties die snel geleverd dienen te worden. Materiaal dat reeds in digitale vorm beschikbaar is, kan na een snelle zoektocht via de digitale bibliotheek direct gedownload of geprint worden. Maar via de beschikbare bestanden wordt de onderzoeker ook geleid naar een grote hoeveelheid relevant materiaal dat alleen nog in papieren vorm te raadplegen is. Om ook hierover op vergelijkbare snelle wijze, onafhankelijk van tijd en plaats, te kunnen beschikken, heeft het project *Elektronische documentlevering*² ruime mogelijkheden geschapen tot integratie van het papieren- en elektronisch materiaal, waarbij snelheid gecombineerd wordt met de kwaliteit van een goede kopie. De tijdschriftartikelen die binnen de diverse instellingen van de UBA worden aangevraagd, worden gescand en als attachment per e-mail verzonden naar de desktop van de gebruiker. Om deze dienst te kunnen leveren, zijn scanners geplaatst bij de UB, het IWO (het boekendepot van de Bibliotheek van de UvA), en bij de bibliotheek van Psychologie en de Medische Bibliotheek. In de toekomst zal deze dienst bij meer UvA-bibliotheken worden ingevoerd. Alle eindgebruikers van de UvA met een IBL-account (Inter-Bibliothecair Leenverkeer) kunnen gebruik maken van deze elektronische documentlevering. Tevens kunnen zij ook via het landelijke IBL-verkeer documenten per e-mail verkrijgen bij de Koninklijke Bibliotheek en de meeste andere universiteitsbibliotheken.

² http://www.uba.uva.nl/nl/diensten/ibl_elektronisch.html

Met de mogelijkheid snel te kunnen zoeken in vele elektronische bestanden en het overhalen van relevant materiaal naar de eigen desktop krijgt de gebruiker behoefte aan een andere functionaliteit: het op een gemakkelijke manier kunnen verwerken van de gegevens in een eigen database-systeem. Een van de meest geschikte pakketten hiervoor is EndNote. Hiermee is het samenstellen van bibliografieën en het verwerken van literatuurreferenties in publicaties volgens een bepaalde opmaakstijl, bijzonder eenvoudig geworden. EndNote fungeert ook als online-zoekmachine voor heterogene databases omdat EndNote het Z39.50 protocol ondersteunt. Er komt echter bij het gebruik van EndNote wel het een en ander kijken: voor nieuwe bestanden moeten importfilters geschreven worden zodat gegevens uit databestanden in het juiste formaat in de eigen database kunnen worden geladen, en connectfiles om via EndNote toegang te krijgen tot nieuwe bestanden die Z39.50-conform zijn. Ter ondersteuning is op het UBAweb een EndNote-site ingericht met informatie, instructie en nieuwe importfilters/connectfiles¹.

¹ <http://www.uba.uva.nl/infobalie/gidsen/endnote/>

Toegang tot digitale databases, -publicaties, -informatie, -gebruikersondersteuning en (bibliografische) hulppakketten is voor de doelgroep geregeld voor elk werkstation dat tot het fysieke domein van de UvA behoort. Daar kleven echter beperkingen aan. Om op domein toegang te krijgen, vallen alle UvA-ers die niet van UvA-inbel gebruik maken, maar van een andere internet-provider, buiten de boot omdat zij dan gebruik maken van een ip-nummer dat niet tot het UvA-domein behoort. Geautoriseerde gebruikers die via de kabel of vanaf een vakantieadres toegang willen krijgen, worden vanwege de ip-check niet toegelaten. Een meer geavanceerde manier van gebruikersautorisatie en authenticatie is noodzakelijk. Bovendien wordt het door de groeiende rol van de UvA als uitgever van elektronische publicaties, ook hoe langer hoe meer noodzakelijk om een verfijnde manier van toegang te kunnen regelen, zodat ook wetenschappers van andere instellingen zich kunnen abonneren op elektronische tijdschriften die in samenwerking tussen UBA en Amsterdam University Press gepubliceerd worden. Het project *Toegangsregelingmechanisme* naar SGML/XML server doet onderzoek naar verschillende vormen van autorisatiemechanismen (LDAP, VPN, SSG en dergelijke) om te komen tot de implementatie van een toelatingsmechanisme waarmee geautoriseerde toegang tot specifieke tijdschriften of andere bestanden tegen betaling verkregen wordt, zonder afhankelijk te zijn van de UvA als internet service provider. Het mechanisme dient dermate verfijnd te zijn, dat ook beschermde toegang tot afzonderlijke onderdelen van collecties, zoals bijvoorbeeld afbeeldingen uit een beeldbank waarop auteursrechten van toepassing zijn, geregeld kan worden.

Content

De UBA heeft als grote klassieke bibliotheek met bijzondere, wetenschappelijk hoog gekwalificeerde collecties, voldoende aanknopingspunten om delen daarvan digitaal beschikbaar te stellen. Daarbij is van belang een goede keuze te maken. Afgezien van een betere bereikbaarheid zou meerwaarde gewonnen kunnen worden door bijvoorbeeld te digitaliseren op thema in plaats van het digitaliseren van een hele collectie.

In het kader van de diverse teleleerprojecten binnen de UvA is het van belang ook studiemateriaal digitaal aan te bieden. Naast het digitaliseren van content uit collecties en studiemateriaal als syllabi en readers, heeft de UvA ook te maken met content die van meet af aan in digitale vorm wordt geproduceerd. Daarbij valt niet alleen te denken aan publicaties van medewerkers, maar ook aan de UvA als uitgever van elektronische tijdschriften.

Een aantal projecten is opgestart om in deze context een nadere invulling te geven aan de verschillende vormen van digitale content:

Collecties UvA

¹ <http://www.uba.uva.nl/nl/collecties/rosenthaliana/menasseh/>

Het project *Menasseh Ben Israel* is als pilot gestart om expertise te ontwikkelen en ervaring op te doen met het digitaliseren van collecties. Voor deze 17e eeuwse deelcollectie uit de Bibliotheca Rosenthaliana is gekozen omdat zij uniek en vrijwel compleet is. Het eindproduct zou derhalve een entiteit, een afgeronde, op zichzelf staande collectie, in digitale vorm opleveren. De omvang was ook ideaal: redelijk beperkt (70 boeken), maar toch 'bulky' genoeg om interessant voor digitale experimenten te zijn zonder onbeheersbaar te worden. Proeven met OCR (Optical Character Recognition) werden voldoende interessant geacht omdat door het 17e eeuwse drukwerk de lettertypes zodanig onderling verschillend zijn dat de vraag gesteld kon worden of OCR überhaupt wel mogelijk is. Tevens diende onderzoek uit te wijzen of een van het Latijnse font afwijkend alfabet als het Hebreeuws hier nog extra beperkingen oplegt. Wegens de verspreide

doelgroep (Israël, de USA en Nederland) was de collectie geschikt om digitaal aan te bieden, omdat de meeste onderzoekers door de afstand doorgaans verhinderd zijn het oorspronkelijk materiaal in totaliteit onder ogen te krijgen. Tijdens dit project is de nodige basale ervaring opgedaan met het digitaliseren van primaire bronnen en OCR, waarbij als 'spin-off' een archivering op microfilm, een website en een door de Amsterdam University Press uitgegeven dubbel cd-rom verkregen zijn.

Bij het digitaliseren van (delen) van bijzondere collecties wordt meerwaarde verkregen door verrijking die besloten ligt in de digitale beschrijving. Er staan twee projecten op het programma die hier als volgende stappen en nieuwe pilot gaan fungeren. Allereerst het project *MASTER-UBA*². Doel is het beschikbaar maken van beschrijvingen (en later eventueel edities) van honderd manuscripten uit de handschriftencollectie van de UB Amsterdam in SGML. In eerste instantie worden middeleeuwse manuscripten beschreven.

² <http://www.uba.uva.nl/nl/projecten/master/>

³ <http://www.cta.dmu.ac.uk/projects/master/>

Het project maakt gebruik van de DTD (Document Type Definition) die door het internationale MASTER project³ wordt ontwikkeld.

Verder worden in het project *F. van Eedencollectie in SGML* de beschrijvingen van deze collectie gedigitaliseerd, waarbij gebruik gemaakt wordt van de EAD DTD (Encoded Archival Description Document Type Definition). Hierdoor kan deze archivale collectie op basis van de bestaande Pica-records en analoge informatie digitaal worden aangeboden met veel grotere browse- en zoekmogelijkheden dan een traditionele bibliografische catalogus ooit zou kunnen bereiken.

In dit project wordt onder andere ervaring opgedaan met het downloaden en converteren van Pica-records naar EAD/SGML, automatische updates van Pica naar SGML, en de koppeling van TEI DTD (Text Encoding Initiative Document Type Definition) aan EAD DTD. Naast de digitale beschrijvingen wordt een aantal geselecteerde items (images en full-text) bewerkt.

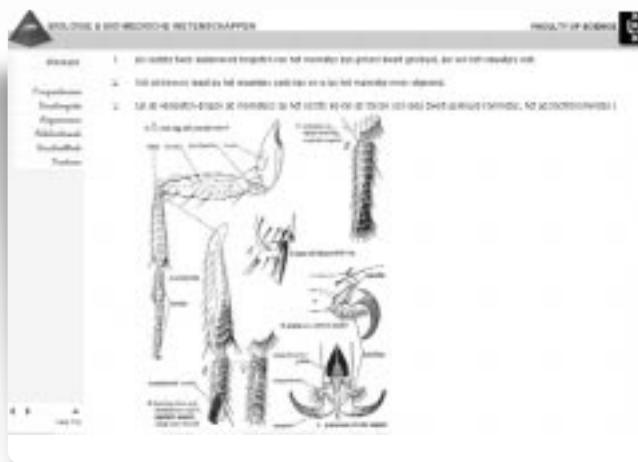
Studiemateriaal studenten UvA

¹ <http://www.uba.uva.nl/nl/projecten/studentenboekerij/>

Naast digitalisering van collecties was ook in het kader van de beschikbaarstelling van content (teksten), het project *De digitale studentenboekerij*¹ gericht op het beschikbaar stellen van studiemateriaal in een bredere context dan de klassieke werkwijze met syllabi en readers. De mogelijkheden van de ICT-infrastructuur en ICT-diensten werden benut om het studiemateriaal en het leerproces kwalitatief te verrijken door het gebruik van de mogelijkheden van multimediale documenten, hyperlinking van studiemateriaal, gebruik van actuele informatie, simulatietools, en communicatie tussen studenten onderling en met de docent.

Het doel van het project was om zowel conceptueel als praktisch de juridische, technische en organisatorische problemen en oplossingen in kaart te brengen van het (grootschalig) elektronische beschikbaar stellen van studiemateriaal. In het koepelproject werd een set van adviezen opgesteld die specifiek gericht waren op toepassing door het gehele hoger onderwijs.

In drie facultaire pilotprojecten (Biologie, Economie en Tandheelkunde) zijn de aanbevelingen van het koepelproject in de praktijk toegepast.

Publicaties medewerkers UvA

Buiten het digitaliseren van (delen van) collecties en het digitaal beschikbaarstellen van syllabi en readers in een teleleeromgeving, heeft de UvA ook te maken met content die geproduceerd wordt door haar medewerkers. Resultaten van onderzoek en andere wetenschappelijke bevindingen dienen snel te worden vastgelegd en er moet bekendheid aan gegeven worden voordat andere wetenschappers met gelijksoortige onderzoeksresultaten de primeur binnenhalen.

¹ <http://preprint.beta.uva.nl/>

Om snelle vastlegging en communicatie van die onderzoeksresultaten te garanderen, is het project *Bèta preprint server*⁴ opgezet met als hoofddoelstelling de inrichting van een preprint service ter ondersteuning en snelle registratie van het onderzoek en de communicatie op het gebied van de bètawetenschappen voor de instituten van het Kenniscentrum Amsterdam. Het project heeft een 'Bèta Preprint en Publicatie Server' ontwikkeld en gerealiseerd die geïmplementeerd is bij het FOM Instituut voor Atoom- en Molecuulfysica (AMOLF), het Institute for Logic, Language and Computation (ILLC) en de Section Computational Science van de UvA.

De onderzoeker kan op simpele wijze een full text document met bijbehorende bibliografische beschrijving indienen en er kan gezocht worden op auteur, titel en samenvattingen met koppeling naar de volledige tekst van de documenten.

Tevens is een organisatiestructuur ontworpen en ingevoerd voor het begeleiden van de aanlevering van preprints en researchmemoranda en voor het onderhoud en de beveiliging van de informatie. De primaire doelgroep heeft deze Bèta Preprint en Publicatie Server zeer positief beoordeeld. In potentie is de Bèta Preprint en Publicatie Server niet alleen geschikt voor preprints maar ook voor

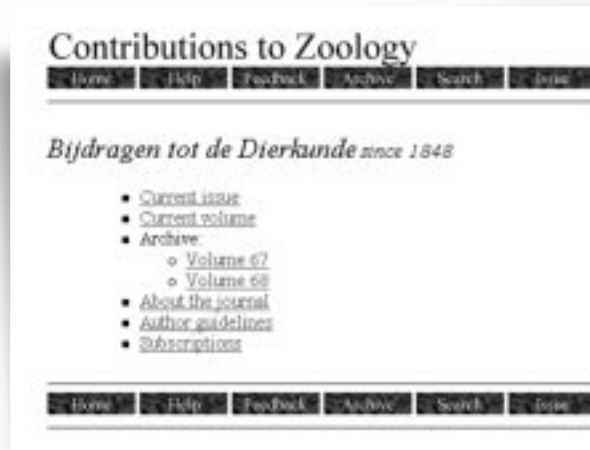
alle andere publicatievormen. Naar aanleiding van de ervaringen van de gebruikers van deze server vindt een evaluatie plaats en wordt een vervolgtraject opgezet met als doel de inrichting van een publicatie server voor de UvA die gebaseerd is op de onlangs gelanceerde Open Archives standaard. Als eerste concreet vervolg op het project is in samenwerking met de Katholieke Universiteit Brabant en de Technische Universiteit Twente een project opgezet dat financieel ondersteund wordt door iWI. Het heeft tot doel de inrichting van een elektronisch uitgeef-infrastructuur voor de wetenschappelijke wereld, waarbij tevens een vorm van 'peer reviewing' plaats vindt (vooraf of achteraf), zodat sprake is van een volwaardige publicatievorm die kan uitgroeien van een traditionele elektronische publicatie tot een meer geavanceerde vorm van wetenschappelijke communicatie.

UvA als uitgever elektronische tijdschriften

Naast de aanlevering van teksten als resultaat van wetenschappelijk onderzoek bestaat binnen de UvA-gemeenschap ook de behoefte om zelf als uitgever van elektronische publicaties op te treden. Voorheen werd, in het geval van gedrukte tijdschriften, de 'output' van de UvA-wetenschapper overgedragen aan de uitgever, die voor peer review en distributie zorgde, waarna de UvA, veelal tegen hoge kosten, die content weer 'terug kocht'. In de digitale bibliotheek is het mogelijk om artikelen van de wetenschappelijke staf van de UvA via het internet te publiceren zodat de wetenschappelijke wereld niet langer afhankelijk is van dure tijdschriftenabonnementen.

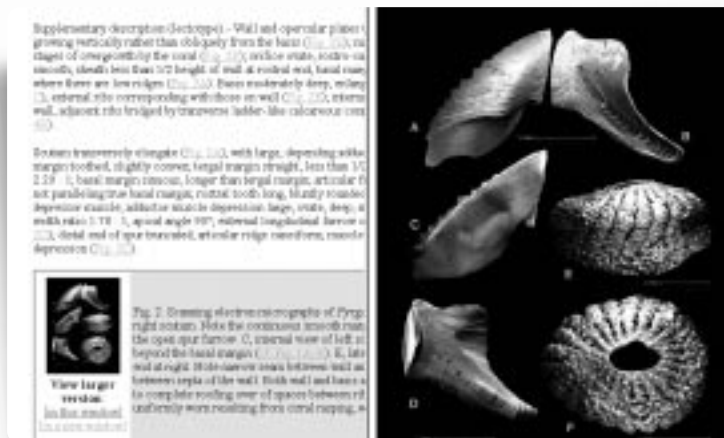
Sinds 1848 geeft de faculteit Biologie een belangrijk wetenschappelijk tijdschrift op zoölogisch gebied uit onder de titel: *Contributions to Zoology*. Om dit tijdschrift digitaal beschikbaar te maken, maar vooral ook om een infrastructuur te ontwerpen voor het rechtstreeks publiceren in digitale vorm van nieuwe nog te verschijnen nummers van dit tijdschrift, heeft het project *Elektronische tijdschriften*¹ gediend.

¹ <http://www.uba.uva.nl/ctz/>

Belangrijke centrale uitgangspunten bij dit project waren: open systems en gebruik van 'non-proprietary' internationale standaarden. De formaatkeuzes die werden gemaakt dienden toekomstgericht te zijn: zij moesten flexibiliteit, ontwikkelingsmogelijkheden en optimale conversie garanderen. Het ontwikkelde model was niet louter gericht op het gekozen tijdschrift, maar moest op andere wetenschappelijke tijdschriften toegepast of aangepast kunnen worden. Vanuit deze optiek bleek SGML de aangewezen standaard voor opslag van de documenten. Door de SGML-bestanden als basis te gebruiken voor de PDF (Portable Document Format)-vorm, de HTML-vorm of de XML-vorm kan één basis-productieproces voor verschillende verschijningsvormen van het tijdschrift worden gebruikt. De PDF-vorm kan gebruikt worden voor het maken van de gedrukte versie van het tijdschrift en kan tevens op het web beschikbaar worden gesteld.

Belangrijk resultaat van dit project is niet alleen de verschijning in digitale vorm van een UvA-tijdschrift, maar vooral de verkregen expertise, waardoor de eerste fase van een publicatie-infrastructuur gestalte begint te krijgen. Gedacht wordt aan een productiecentrum voor elektronische publicatie van andere tijdschriften en dat zou kunnen bestaan uit een samenwerkingsverband tussen de

Universiteitsbibliotheek en de Amsterdam University Press. De bedoeling is dat dit centrum zich zal ontwikkelen van kleinschalige elektronische uitgever (twee à drie elektronische tijdschriften) tot een productiecentrum dat professionele ondersteuning kan bieden bij het digitaal produceren van wetenschappelijke informatie, met inbegrip van vernieuwing en uitbreiding van het productieproces. Om te beginnen wordt in 2000 voorzien in een digitale uitgave van de tijdschriften *Studia Rosenthaliana* en *Mens en Maatschappij*.

Digitaal beeldmateriaal

Content bestaat niet alleen uit teksten. Onderwijs en onderzoek maken gebruik van, maar produceren zelf ook materiaal dat vaak geïllustreerd is met beeld, geluid, en/of videoanimaties, die dankzij digitalisering en internettoepassingen op efficiënte wijze ontsloten en beschikbaar gesteld kunnen worden. Ook hierin diende de UB de nodige ervaring en expertise te ontwikkelen. Om een begin te maken met de digitale beschikbaarstelling van dit andersoortig materiaal, is een eerste stap gezet met beeldmateriaal. In het project *Ontwikkeling beeldbank*¹ is een beeldbank ontwikkeld, gebruik makend van infrastructuur, methoden en tools die de UB ook standaard gebruikt voor tekstuele bestanden, waaronder metadata (Dublin Core) en SGML/XML.

¹ <http://logos.uba.uva.nl/portrettencollectie/>

In de beeldbank zijn de digitale afbeeldingen van de collectie portretten (schilderijen en beelden) van het Universiteitsmuseum opgenomen. Van deze portretten zijn door een professionele fotograaf onder meer kleurendia's gemaakt, die voor het digitaliseren zijn gebruikt. Van elke kleurendia is een master of archiefbeeld gemaakt. Van deze master zijn voor de beeldbank weer presentatie-images en 'thumbnails' gemaakt. De master kan gebruikt worden voor reproducties of drukwerk. Als producten van dit project is de workflow en het digitaliseringproces voor beeldmateriaal vastgelegd, alsmede de metadatastructuur voor beeldmateriaal. Daarnaast is een digitaal masterarchief met 'derivatives' voor intern gebruik en een beeldbank op het internet voor extern gebruik beschikbaar.

Ontsluiting

Elke vier seconden wordt een pagina informatie aan het internet toegevoegd. Buiten het beter doorzoekbaar maken door toekenning van coderingen en metadata, is een zinvolle selectie van internetbronnen zelf, ook zeer gewenst.

¹ <http://www.kb.nl/dutchess.ned/>

Het project *DutchESS*, Dutch Electronic Subject Service, is een dienst voor de ontsluiting van internetbronnen voor een wetenschappelijke doelgroep: studenten en wetenschappelijk onderzoekers. De op kwaliteit en relevantie geselecteerde bronnen worden op onderwerp ontsloten via de Nederlandse Basisclassificatie. Aanvankelijk opgezet door de Koninklijke Bibliotheek, is DutchESS inmiddels ontwikkeld tot een landelijke dienst in samenwerking met andere wetenschappelijke bibliotheken.

De bronnen voor deze 'subject gateway' worden geselecteerd en aangemeld door de vakreferenten van de deelnemende bibliotheken. Na beoordeling door een lokale redactie, die de bronnen toetst aan het opnamebeleid en de selectiecriteria, wordt de bron aan de database toegevoegd. Iedere bibliotheek is verantwoordelijk voor de door haar aangeleverde bronnen.

Om de eigen webdocumenten goed en doeltreffend te kunnen ontsluiten, is studie gemaakt van internationale ontwikkelingen op dit gebied. Het is steeds duidelijker geworden dat één van de meest bruikbare oplossingen voor internetbron beschrijving de Dublin Core Metadata Element Set is, kortweg Dublin Core, bedoeld om het terugvinden van elektronische bronnen te vergemakkelijken.

```
<HEAD>
```

```
<!-- Hier begint de standaard header -->
```

```
<META NAME="Robots" CONTENT="index, nofollow">
```

```
<META HTTP-EQUIV="Content-language" CONTENT="nl">
```

```
<META NAME="description" CONTENT="Overzicht van elektronische kranten en tijdschriften">
```

```
<META NAME="keywords" CONTENT="Kranten;tijdschriften;elektronische tijdschriften; elektronische kranten;uitgevers">
```

```
<!-- Hier begint de Dublin Core header -->
```

```
<META NAME="DC.Title" CONTENT="UBA - Kranten en tijdschriften">
```

```
<META NAME="DC.Creator.CorporateName" CONTENT="Universiteit van Amsterdam. Bibliotheek.">
```

```
<META NAME="DC.Subject" CONTENT="Kranten;tijdschriften;elektronische tijdschriften;elektronische kranten;uitgevers">
```

```
<META NAME="DC.Description" CONTENT="Overzicht van elektronische kranten en tijdschriften die binnen het UvA domein via internet toegankelijk zijn.">
```

```
<META NAME="DC.Publisher" CONTENT="Universiteit van Amsterdam. Bibliotheek.">
```

```
<META NAME="DC.Date" SCHEME="ISO8601" CONTENT="1998-07-23">
```

```
<META NAME="DC.Type" CONTENT="text">
```

```
<META NAME="DC.Type" CONTENT="image">
```

```
<META NAME="DC.Format" SCHEME="IMT" CONTENT="text/html">
```

```
<META NAME="DC.Identifier" SCHEME="URL" CONTENT="http://www.uba.uva.nl/digitalebib/tijdschriften/index.html">
```

```
<META NAME="DC.Language" SCHEME="ISO639-1" CONTENT="NL">
```

```
<META NAME="DC.Rights" SCHEME="URL" CONTENT="http://www.uba.uva.nl/nl/rights/">
```

```
<TITLE>UBA - Kranten en tijdschriften</TITLE>
```

```
</HEAD>
```

¹ <http://www.uba.uva.nl/nl/zoeken/>

² <http://www.kb.nl/coop/donor/>

Het project *Introductie gebruik metadata in Catalogusorganisatie UBA* heeft ervoor gezorgd dat de ontsluiting van de UBA webdocumenten met DC metadata als reguliere dienst ingebed is in de sector Ontsluiting en Verwerking, met als resultaat dat via de zoekmachine¹ doeltreffender gezocht kan worden. In dat kader heeft de UBA ook geparticipeerd in het nationale DONOR² (Directory Of Netherlands Online Resources) project.

Naast het voorzien van metadata aan beschrijvingen van webdocumenten, is de encoding van de bronnen zelf een doeltreffende methode om ervoor te zorgen dat de ontsluiting optimaal is. Om de SGML/XML bestanden op de juiste wijze te kunnen doorzoeken heeft het project *Aanschaf SGML/XML search engine/authoring software* de zoekmachine en 'middleware' getest en geïnstalleerd zoals die ook in gebruik is bij de University of Michigan. Deze zoekmachine en 'middleware' worden ook ingezet bij de bestanden die verkregen zijn via Chadwyck-Healey en andere leveranciers die werken met bestanden in SGML. Gebruik maken van de zoekmachine van de een, en bestanden van de ander is mogelijk omdat gewerkt wordt met open systemen en 'non-proprietary' internationale standaarden.

Educatie

Met de ontwikkeling van de digitale bibliotheek dient er voldoende aandacht besteed te worden aan de training, opleiding en voorlichting van zowel eindgebruikers als bibliotheekmedewerkers, zodat zij op effectieve wijze gebruik kunnen maken van deze informatie infrastructuur. Een aantal projecten heeft hiertoe een eerste aanzet gegeven. Zo hebben, in het kader van het project *Elektronische Informatie in Onderwijs & Onderzoek*¹, de Universiteitsbibliotheek en het Informatiseringscentrum samen een cursus ontwikkeld voor studenten en medewerkers die bij het verzamelen en verspreiden van informatie de nieuwe media goed willen benutten.

¹ http://www.ic.uva.nl/cursussen/literatuur_zoeken.htm

Het project *De lerende bibliotheek* bestond uit twee deelprojecten. Bij het eerste deelproject *Informatieoverdracht en gebruikersondersteuning* zijn zeven cursusonderdelen ontworpen en ontwikkeld door de universiteiten van Amsterdam, Delft, Groningen, Leiden, Utrecht en het Nederlands Instituut voor Wetenschappelijke Informatiediensten. Iedere cursusontwikkelaar heeft daarbij de cursus conform de eigen huisstijl vorm gegeven.

Bij het tweede deelproject, *De lerende organisatie*, dat zich richtte op de veranderingen in de organisatie, zijn een draaiboek, een leertraject en een workshop ontwikkeld die betrokkenen informeren en voorbereiden op veranderingen in de organisatie.

De GO (stichting Gemeenschappelijke Opleiding voor archief, bibliotheek, documentatie en informatiebewerking) heeft de exploitatie van de cursussen op zich genomen.

Het project *Voorlichting eindgebruikers* heeft naar aanleiding van een testcase een draaiboek 'Voorlichting' ontworpen dat kan worden ingezet zodra de resultaten van een project uitmonden in de lancering van een nieuwe reguliere dienst, zodat de doelgroep goed geïnformeerd is en de nieuwe dienst ten volle kan benutten.

In het kader van de permanente educatie is een aantal projecten van start gegaan van een min of meer blijvend karakter. Het project *Lezingencyclus*² heeft ertoe geleid dat UBA-medewerkers kennis konden nemen van nieuwe technologische ontwikkelingen en hun praktische toepassingen. De lezingen zijn gericht op een brede groep medewerkers en zijn niet alleen informatief, maar dragen ook bij tot reflectie en discussie.

² <http://www.uba.uva.nl/nl/digitalebib/eduba/>

Het project *Opleiding bibliotheekpersoneel* loopt vanaf 1996 en biedt personeel de gelegenheid cursussen te volgen, workshops, summer schools en conferenties bij te wonen, en op andere manieren de nodige knowhow te verkrijgen en te onderhouden. Gezien het permanente karakter van kwaliteitshandhaving zal ook in de volgende jaren het thema opleidingen voortdurende aandacht krijgen.

Conclusie

Gezien de recente ontwikkelingen in de Informatie- en Communicatietechnologie en de meerwaarde die daarmee gepaard gaat voor studenten en docenten van de UvA, heeft de digitale bibliotheek een stevige plaats gekregen binnen het geheel aan bibliotheekfaciliteiten. Er is al veel bereikt: er is sprake van toegang tot een groot pakket aan bestanden en diensten onafhankelijk van plaats en tijd; zoekmachines maken gebruik van aan collecties toegevoegde metadata en SGML/XML coderingen zorgen voor optimale ontsluiting; cursussen en interactief les- en leermateriaal staan ten dienste van de eindgebruiker. Er moet echter nog veel gebeuren om de nieuwe diensten en mogelijkheden verder uit te bouwen, te ontwikkelen en te vervolmaken.

De rijke schatkamer die de Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam altijd is geweest, kan aan het begin van het digitale tijdperk geen verarming van informatie verdragen door een scheiding tussen traditionele- en digitale bibliotheek. De informatie die binnen de UBA besloten ligt, dient ten volle te worden benut. Daarom is het in de hybride bibliotheek van zeer groot belang dat integratie van informatie op papier en digitaal bereikt wordt. Een goede aanzet daartoe is om ook gedrukt materiaal snel, dus digitaal, te leveren op de desktop door middel van selectieve digitalisering van wetenschappelijke informatie en het digitaal leveren van gedrukte tijdschriftartikelen en vergelijkbare documenten. Bij dit alles is de gebruikersondersteuning van groot belang: zonder hulp bij nieuwe mogelijkheden kunnen de gedane investeringen geen volwaardig rendement opbrengen. Die ondersteuning is inmiddels sterk verbeterd en beperkt zich niet tot elektronische ondersteuning; naast een Vraagbaak en een FAQ-lijst worden interactieve webcursussen ontwikkeld om de gebruiker dynamisch en zeer gericht bij te kunnen staan.

Bij het aanbieden van digitale bestanden en elektronische tijdschriften worden alle wegen bewandeld om te komen tot een zo verfijnd mogelijke ontsluiting: onderhandelingen met uitgevers beperken zich daarom niet tot de content alleen: uitgeverstoekenning van metadata of koop van pure data met mogelijkheid van verrijking met SGML-coderingen zijn eveneens punten van aandacht.

Last but not least is het gehele publicatietraject een blijvende ambitie om te kunnen komen tot geavanceerde vormen van wetenschappelijke communicatie. Alle toepassingen die leiden tot een UvA-brede publicatie-infrastructuur en een productiecentrum zullen gebruik moeten maken van open protocollen en internationale - dus nadrukkelijk 'non proprietary' - standaarden, zodat niet bepaalde voorzieningen gestaakt moeten worden omdat deze niet verder ontwikkeld of gebruikt kunnen worden wegens incompatibiliteit.

Via interviews met de doelgroepen van de UvA wordt waardevolle informatie over het gebruik van de digitale bibliotheek en suggesties tot verbetering verkregen die ervoor moet zorgen dat alert gereageerd wordt op nieuwe ontwikkelingen en trends.

Overzicht projecten

<i>Project</i>	<i>Financieringsbron</i>	<i>Jaar</i>	<i>Afgerond</i>
Mecano	Europese Commissie	1996	Ja
WebDOC	IWI	1997	Ja
UBAweb	EDUBA	1997	Ja
CD-ROM's in netwerk: ERL-server	EDUBA	1997	Ja
Upgrading publieksfaciliteiten UB	EDUBA	1997	Ja
Chipcard als lenerspas	EDUBA	1997	Ja
Cursus Elektronische Informatie in Onderwijs en Onderzoek	EDUBA	1997	Ja
Lerende Bibliotheek	IWI	1997	Ja
DutchESS	IWI	1997	Ja
Menasseh Ben Israel	IWI	1997-1998	Ja
Voorlichting eindgebruikers	EDUBA	1998	Ja
Elektronische informatiebalie	EDUBA	1998	Ja
CD-ROM's in netwerk: Citrix Winframe	EDUBA	1998	Ja
Interne documentlevering UvA	EDUBA	1998	Ja
Lendomaat	EDUBA	1998	Ja
Bèta Preprint & Publicatie Server	IWI	1997-1999	Ja
Elektronische tijdschrift (Contributions to Zoology)	IWI	1998-1999	Ja
Elektronische documentlevering UBA	EDUBA	1999	Ja
Licentiebeleid elektronische bestanden	EDUBA	1999	Ja
Cerberus	IWI	1999	Ja
Introductie gebruik metadata in catalogusorganisatie UBA	EDUBA	1999	Ja
Onderzoek & aanschaf SGML/XML search engine & authoring software	EDUBA	1999	Ja
Digitale Studentenboekerij	IWI	1999-2000	Ja
Ontwikkeling beeldatabank	EDUBA	1999-2000	Ja
Installatie en ingebruikname SGML/XML search engine	EDUBA	2000	Ja
Webcursus literatuuronderzoek	EDUBA	2000	Ja
Attenderingsdiensten	EDUBA	2000	Ja
Beleidsnota digitaliseren papieren collecties	EDUBA	2000	Neen
Creatie digitale tijdschriften - fase 2	EDUBA	2000	Neen
Toegangsregelingmechanisme	EDUBA	2000	Neen
Overgang Winframe naar Metaframe	EDUBA	2000	Neen
Bijbelproject	EDUBA	2000	Ja
Webspirs4	EDUBA	2000	Ja
EndNote	EDUBA	2000	Ja
F. van Eedencollectie in SGML	EDUBA	2000-2001	Neen
Conversie Bijzonder Collectie bestanden naar de Catalogus van de UvA	EDUBA	2000-2001	Neen
Academic Research in the Netherlands On line (ARNO)	IWI	2000-2002	Neen
Opleiding bibliotheekpersoneel	EDUBA	Jaarlijks	Continu
Lezingcyclus EDUBA	EDUBA	Jaarlijks	Continu

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM